

Таїсія Василівна Комар,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
та педагогіки Хмельницького
національного університету,
м. Хмельницький, Україна

УДК 159.922:378.147

СТРУКТУРА І ПРОВІДНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА СОЦІОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ

В статті на основі теоретичного аналізу освітається психологічна природа професійної зрілості спеціаліста соціономічного напрямку, визначається структура і найбільш значимі психологічні особливості даного явища. Визначення психологічних особливостей даної категорії здійснюється на основі системно-цілісного підходу. Професійна зрілість представлена як інтегральна цінність.

Ключові слова: академічна зрілість, професійна зрілість, професійна зрілість спеціаліста соціономічного напрямку, соціальна зрілість.

The article on the ground of theoretical analysis highlights the psychological nature of professional maturity specialist socionomical direction is determined by the structure and properties of leading psychological phenomenon. Detecting psychological characteristics of this category is due to systematic and holistic approach. Professional maturity is presented as an integral value.

Key words: academic maturity, professional maturity, professional maturity specialist socionomical direction, social maturity.

Професійна зрілість, як особливий вид категорії «зрілість», є психологічною категорією, що, з одного боку, передбачає гармонічну соціалізацію особистості через засвоєння інтегративного психологічного знання, а з іншого – соціально-психологічний результат, що виникає у процесі взаємодії соціального середовища і цілісного професійного розвитку особистості.

Розглядаючи зрілість як цілісну, багатоаспектну категорію, ми вважаємо, що необхідно проаналізувати існуючі філософські уявлення щодо тлумачення поняття «зрілість» і підходи до його трактування.

Зокрема, І. Даниленко дає наступне визначення поняття «зрілість». Зрілість – це певний етап, фіксований момент прогресу, що вказує на рівень розвитку, на якісні параметри та характеристики, що досягнуто процесом або явищем у його постійному й безперестанному розвитку та русі. Це такий етап розвитку, що характеризує досягнення прогресу певного явища [3].

Так, Ю. Бардін, розглядаючи зрілість з позицій системного підходу, пропонує власне бачення зрілості, а саме, як цілісної системи. У понятті «зрілість» «...виявляються органічно пов'язані принципи розвитку та системності. Зрілість автор подає як критерій розвиненості систем, виникнення та накопичення нових стратегічних можливостей і як показник

цілісності, організованості систем, що є важливим спрямовуючим чинником їхнього подальшого розвитку. Зрілість – це якісний стан системи, що інтегрально характеризує оптимальне функціонування у напрямі прогресивного розвитку» [2].

Часовий аспект зрілості, у визначенні Г. Олпорта, – це «безперервний, триваючий продовж життя процес становлення». На думку Л. Когана, якісний аспект зрілості – це такий стан елементів та всієї системи, за якого цей елемент здатний повністю здійснити функції, реалізувати в практичній діяльності (функціонуванні) якісні характеристики. Відповідно, «зрілість» системи в цілому означає повну реалізацію її системної якості [5].

Оцінювальний аспект зрілості І. Райкрофт характеризує так: «зрілим індивідом (організмом) є той, в якому розвиток завершено... дитина незріла, дорослий же зрілий... Називаючи будь-кого незрілим, ми маємо на увазі, що нам відомо, якого роду поведінка личить його віку, і що ця поведінка пасує людині більш молодого віку» [9].

Разом з тим, Б. Ананьєв використовує поняття «глобальна зрілість», що у тварин збігається з фізичною зрілістю самого організму, його життєдіяльності та механізмів поведінки. Він робить висновок про

те, що настання зрілості людини, як особистості (фізичної та громадянської зрілості), суб'єкта пізнання (розумової зрілості) та діяльності (працездатність) не збігаються у часі, а тому подібна гетерохронність зрілості зберігається в усіх формаціях [1].

Окреслене поняття, на думку В. Максимової, «застосовано до розвитку людини, її рубіжних етапів процесу дорослішання та досягнення розквіту життєдіяльності. У такій інтерпретації “зрілість” (глобально) розглядають як інтегративну характеристику розвитку життєвих сил людини на певному етапі дорослішання або дорослості, як гармонійну комбінацію природних, особистісних та суб'єктних показників цілісного розвитку особистості» [7].

В інтерпретації В. Максимової, зрілість – це «акмеологічна категорія» з біполярною сутністю, що проявляється у формі локальних видів зрілості людини, як особистості та суб'єкта діяльності, а також в якості глобальної зрілості, тобто, інтегрального критерію досягнення певної стадії дорослішання людини, яка зростає [7].

За визначенням А. Маслоу, здоровий індивід може бути охарактеризований зрілим, з високим ступенем самоактуалізації, а також таким, який володіє цільною філософією.

Розвиток людини в період зрілості пов'язано з активним залученням до сфери суспільного виробництва. Нездатність долучитися до продуктивного життя суспільства призводить до особистісного застою, стагнації.

Метою статті є виявлення психологічних особливостей та прояви професійної зрілості спеціалістів соціономічного напрямку.

У психології вивчення зрілості відображено у дослідженнях динаміки інтелектуальних і творчих здібностей; змін провідних мотивів та інтересів; пошуку закономірностей розвитку особистості. Учені-психологи виокремлюють такі характеристики зрілої особистості:

- *розвинене почуття відповідальності;*
- *потреба в турботі про інших людей;*
- *здатність до активної участі у житті суспільства та ефективне використання власних знань та здібностей;*
- *готовність до психологічної близькості з іншою людиною;*
- *здатність до конструктивного розв'язання життєвих ситуацій на шляху до повноти самореалізації.*

Порівнюючи розуміння «зрілості» з позицією психологічного підходу і трактуванням енциклопедичного словника, ми робимо спробу співвіднести «зрілість» та «дорослість» особистості в певній єдиній значущості.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що категорії «зрілість» та «дорослість» не є тотожними (Б. Ананьєв, О. Бодальов, С. Максименко, А. Реан). Зрілість не є синонімом дорослості, як вікового періоду розвитку людини, а розуміння зрілості як періоду дорослості – це лише варіант використання цього терміна.

Аналізуючи визначення категорії «зрілість», можна виокремити основні напрями її трактування. Категорію «зрілість» розглядають як: *філософську, соціально-психологічну, психологічну категорію, педагогічну, акмеоформу та інтегральний критерій якості особистості.*

Незважаючи на існуючі підходи до визначення змісту категорії «зрілість», можна виокремити сутнісні ознаки та характеристики, загальні для досліджень цієї категорії:

- *інтегративна характеристика цілісного розвитку особистості, її системотворча якість;*
- *об'єктивно необхідний етап розвитку особистості (етапність розвитку зрілості);*
- *закономірність вищих досягнень особистості у сферах життєдіяльності;*
- *результат інтеріоризації моральних норм та цінностей, залученість суспільних інтересів у зміст основних ціннісних орієнтацій особистості (моральні, інтелектуальні, суспільні);*
- *інтегративний показник готовності до здійснення професійної діяльності.*

Визнаючи зрілість за основний системотворчий показник розвитку особистості, її якісну характеристику (якість є результатом певного процесу), ми не можемо не погодитися з тим, що інтегративний характер процесу розвитку особистості проявляється у соціальних *поведінці, орієнтації, оцінках та рішеннях.*

У контексті акмеологічної концепції розвитку освіти категорію «зрілість» розглядають як стан «акме», вершину, що досягається за результатами освітньо-виховного процесу з домінантою на закономірності соціокультурного розвитку студента, як інтегральну якість та рівень розвитку людини, яка дорослішає у соціально-психологічному вимірі.

У сучасних психологічних дослідженнях виокремлюють різні види зрілості: *особистісну, соціальну, професійну, академічну, громадянську, правову.*

Поняття «особистісна зрілість», за Г. Олпортом, передбачає сформованість пропріатичних функцій (інтегративних аспектів самості); свободу, що виражається у відповідальному самовизначенні; проактивність або цілеспрямованість, цільну філософію життя або світогляд, заснований на певній системі цінностей.

Характеристики зрілої особистості (особистісної зрілості) розкрито у диспозиційній теорії особистості Г. Олпорта, на думку якого зріла людина має широкі межі «Я» і може подивитися на себе з боку. Вона здатна до щирих, доброзичливих соціальних відносин, демонструє емоційну саморегуляцію та самосприйняття, реалістично сприймає світ, досвід та власні домагання, прагне до досягнення особисто значущих та реалістичних цілей, а також має чітке уявлення про власні сильні та слабкі сторони [9].

В. Максимова, аналізуючи особистісну зрілість як компонент духовної зрілості фахівця, визначає її як «самостійність та відповідальність за прийняття життєвих і професійних рішень, здатність визначити

власну зону найближчого розвитку й особистісно-го зростання, стремління розширити простір саморозвитку» [7].

Дослідники (І. Зязюн, М. Лебедик, О. Михайлов, О. Іващенко й Т. Страва), розглядаючи концептуальні основи *академічної зрілості*, як інтегральної цінності та показника готовності студентів до професійної діяльності, зазначають, що академічною зрілістю можна назвати здатність особистості гармонійно та самостійно діяти, реалізуючи систему цінностей, її структуру, що відповідає очікуванням суспільства.

Академічну зрілість студентів розглядаємо в дослідженні, як інтегральну цінність, розуміючи як стан, на який спрямовано прагнення, що задовольняють наші потреби. За такого підходу, цінністю можуть бути *властивості, авторитет, знання, краса, позитивна оцінка об'єктів навколишнього світу*, що відображає схвалення їхніх властивостей, критерії, на підставі яких позитивно оцінюють предмети, явища [4].

Поняття «соціальна зрілість» містить більш загальні уявлення про соціальні якості людини, виконувани нею соціальні функції, ступені володіння власною суспільною сутністю.

Визначення соціальної зрілості, з погляду вчених, безпосередньо залежать від специфіки розглянутого предмета: К. Платонов трактує соціальну зрілість як «етап розвитку особистості»; С. Іконнікова – «як процес залучення особистості до суспільного життя»; В. Ключкін – «як інтелектуальну, професійну, ідейно-моральну, політичну зрілість, обов'язковий мінімум соціальних якостей особистості»; А. Гудзовська – «як усвідомлення себе суб'єктом життєдіяльності, власного життя індивідуальності»; Ф. Філіппов – «як об'єктивно необхідний етап у розвитку особистості».

На сучасному етапі розвитку психологічної науки проблему соціальної зрілості дослідники розглядають у контексті теорії соціалізації (Д. Фельдштейн). Однак, опираючись на розумінні особистісної зрілості як однієї із сутнісних характеристик людини та її соціального розвитку, необхідно визнати, що зрілість (зріла особистість) не розкриває аспектів цілісного розвитку людини. У процесі онтогенезу та соціогенезу формуються варіації рівнів розвитку видів зрілості людини, нерозривно пов'язані з її освітою та професійною діяльністю.

Аналіз науково-теоретичних праць, які висвітлюють диференційовано особистісну, академічну та соціальну зрілість, показав, що результати досліджень зводяться до сформованості сукупності психолого-педагогічних властивостей, якостей особистості лише однієї, певної спрямованості. Однак це не відображає ідею цілісності розвитку студента у процесі професійної підготовки, готовності до здійснення складної, багатoproфільної професійної діяльності соціономічного напрямку.

«У зв'язку з цим актуальним стає пошук інтегральних критеріїв цілісного розвитку особистості людини, усвідомлення її «мікроакме» на різних вікових стадіях та щаблях освіти. Такі інтегральні структурно-

функціональні утворення повинні створюватися на перетині гетерогенних процесів розвитку людини, яка знаходиться у процесі розвитку, онтогенезу та соціогенезу, дозрівання та освіти, саморозвитку і виховання» [6]. Перехідні етапи вікового розвитку людини так чи інакше співвідносяться з етапами навчання в системі безперервної освіти, особистість досягає вершини, власної зрілості, що втілюється в готовності до переходу на новий, більш високий етап освіти і розвитку.

Очевидними стають можливості:

- інтеграції особистісної, академічної та соціальної зрілості, як якісного структурно-змістовного та функціонального новоутворення, що опосередковує специфіку організації психолого-педагогічного освітнього процесу;

- обґрунтування особистісної, академічної та соціальної зрілості, як системотворчої складової феномену «професійна зрілість»;

- розгляду професійної зрілості, як особливого виду категорії «зрілість» та інтегрального критерію цілісного розвитку особистості спеціаліста соціономічного напрямку на етапі професійної підготовки до ВНЗ.

За результатами аналізу таких понять, як «інтеграція», «зрілість», «особистісна, академічна, соціальна зрілість», ми вводимо в дослідження ключове поняття *«професійна зрілість»*, прийнявши за основу об'єктивно-суб'єктивні реалії, теоретико-методологічні та сутнісні характеристики її складових. Вищезрозглянутий аналіз понять дозволяє відобразити понятійну схему категорії «професійна зрілість» у вигляді схеми.

Констатуємо відсутність визначення поняття «професійна зрілість спеціаліста соціономічного напрямку» у психологічних дослідженнях, звертаємо увагу на те, що у процесі аналізу понять «інтеграція», «інтегративний» та «зрілість», особистісної, академічної та соціальної зрілості, а також їхніх сутнісних характеристик, чітко виділився певний варіант, що дозволив:

- розглядати «професійну зрілість», як сукупність інтегративних якісних характеристик особистості спеціаліста соціономічного напрямку, зумовлену специфікою психологічної науки як сфери інтегративного гуманітарного знання, особливостями поліфункціональної багатoproфільної наукової діяльності;

- зв'язувати це явище з об'єктивно-суб'єктивними умовами, що відображають загальносоціальну потребу у зрілих фахівцях, які володіють комплексом особистісних, академічних та соціальних якостей, що дозволяють здійснювати професійну діяльність для захисту, підтримки та реабілітації особистості;

- трактувати поняття «професійна зрілість», як особливий вид категорії «зрілість», що має власну структуру, функціональну сутність, основні змістовні характеристики.

Вихідними напрямками визначення сфери поняття «професійна зрілість спеціаліста соціономічного напрямку» є такі передумови:

- цілісний особистісний, академічний та соціальний розвиток студента у процесі освіти на етапі

навчання у ВНЗ, сутнісний зміст якого розглядається, як галузь інтегративного знання;

– розвиток особистості фахівця соціономічного напрямку, як суб'єкта поліфункціональної професійної діяльності, що вимагає наявності інтегративних багатопрофільних професійно значущих та соціальних якостей особистості;

– закономірний розвиток, що забезпечує адаптацію особистості до умов процесу освіти, наступну соціалізацію, інтеграцію в суспільство та професійну діяльність;

– результатом спеціально організованого психолого-педагогічного освітнього процесу є особистість у сукупності «зрілих» властивостей (академічних, соціальних, власне особистісних).

Виявлені об'єктивно-суб'єктивні засади засвідчують актуальність потреби у розробленні теоретичних та практичних способів удосконалення професійної підготовки спеціаліста соціономічного напрямку на основі інтеграції особистісної, академічної та соціальної зрілості, як системи та цілісності, що реалізуються та отримують завершеність у процесі диференціації та наступної інтеграції сутнісних властивостей та характеристик.

Вважаємо, що поняттєво-категоріальний апарат досліджуваної нами проблеми містить поняття: «інтеграція», «зрілість», «особистісна зрілість», «академічна зрілість», «соціальна зрілість», «професійна зрілість».

Кожне категоріальне поняття професійної зрілості може бути розглянуто як самостійне ціле, що володіє структурно-функціональним змістом.

Розглядаючи феномен професійної зрілості, як психологічну категорію, ми пов'язуємо його з поняттям підготовленості студента-випускника до реалізації особистісного, академічного та соціального потенціалу в реальній професійній діяльності соціономічного напрямку.

У такому контексті феномен «професійна зрілість» відображає рівень високих досягнень та розквіту особистісних, академічних, соціальних якостей, що трактуємо як зрілість розвитку людини, її вдосконалення у будь-яких аспектах самовияву та функціонування, а психологічний стан особистості характеризуємо досягненням більш високих показників у діяльності та творчості.

Професійна зрілість студента-випускника – це вершина результативності його навчально-пізнавальної, суспільно корисної життєдіяльності, що віддзеркалює вищі досягнення в особистісному, академічному, соціальному розвитку та саморозвитку, максимально-індивідуальні можливості студента, як суб'єкта діяльності у процесі поетапного розвитку та саморозвитку, що окреслено певними хронологічними рамками (1–5 курси навчання у ВНЗ). На основі запропонованого підходу до розуміння феномену «професійна зрілість», ми виділяємо її системотворчими компонентами особистісну, академічну та соціальну зрілість студента.

Професійна зрілість є психологічною категорією, що відображає рівень підготовленості студента-випускника до самореалізації у професійній діяльності соціономічного напрямку, до виконання нормативно-функціональних обов'язків на високому рівні з урахуванням багатопрофільності, багатомірності та багатофункціональності.

У такому контексті особистісна зрілість є компонентом професійної зрілості, що визначає інтегративні якості студента, які формуються у спеціально організованому психолого-педагогічному освітньому процесі на базі наявних стійких особистісних властивостей суб'єкта (інтерес до професійної діяльності, орієнтація на соціономічний напрям, мотивація до професійної діяльності), їх актуалізація, розвиток та усвідомлення у процесі засвоєння психологічного знання визначають цілеспрямованість психолого-педагогічного освітнього процесу на розвиток особистісних якостей до рівня зрілості.

Процес розвитку особистісних якостей до рівня вищих досягнень передбачає поетапне сходження особистості від рівня засвоєння, усвідомлення до рівня оцінки, самооцінки, корекції, рефлексії особистісних якостей, що проявляються, як індивідуальна позиція спеціаліста соціономічного напрямку, що формується на базі інтегральних характеристик особистості студента-випускника. Отже, результативність розвитку окресленого компонента зводиться до сформованості особистісної стратегії, орієнтованої на самореалізацію, саморозвиток, а також на постійне особистісне самовдосконалення.

Процес розвитку особистісної зрілості ми розглядаємо як компонент цілісного розвитку особистості студента, його ціннісних орієнтації, спрямованості особистості на здійснення професійної діяльності та мотиваційної бази цієї діяльності. Особистісна зрілість відображає базові інтегративні характеристики людини: *професійна самосвідомість* (мотиви, цілі), *інтегративні аспекти самості* (самооцінка, самоактуалізація, самовираження, саморегуляція, самовдосконалення, самовираження), *усвідомлення цінностей*, що визначають рівень її розвитку.

Таким чином, формуємо визначення особистісної зрілості в якості підструктури професійної зрілості так: *особистісна зрілість є інтегративною якістю особистості, що передбачає сформованість інтегративних аспектів самості, свободу, цільну філософію життя самореалізацію, яка забезпечує особистість у процесі життєдіяльності.*

Отже, на основі визначення «академічної зрілості» в аспекті ціннісних установок, ми вважаємо, що необхідно актуалізувати когнітивний компонент цієї категорії. *Академічна зрілість* є компонентом професійної зрілості, що відображає професійно-предметну, нормативно-функціональну підготовленість до реалізації професійної діяльності, яка формується за допомогою поетапного засвоєння інтегративного психологічного знання та на його основі вироблення системи професійно значущих умінь та навичок. Процес

становлення академічної зрілості передбачає творчий характер засвоєння професійної базової підготовки в межах державного освітнього стандарту за фахом.

Визначення академічної зрілості в структурі професійної зрілості може бути сформульовано так: *академічна зрілість – це інтегративна якість, що відображає сформованість професійно значущих знань, умінь та навичок на рівні вищих досягнень.*

Беручи до уваги сукупність характеристик соціальної зрілості (соціальні знання, знання про суспільство та суспільні відносини, соціальні досвід і культура), ми вважаємо, що визначення соціальної зрілості більш наближено до наступного формулювання. Соціальна якість особистості інтегрує соціальну відповідальність, адекватну правовим законам та нормам суспільства, сприяє формуванню стійкого світогляду, моральної позиції стосовно суспільства та себе. Інакше кажучи, соціальна зрілість у структурі професійної зрілості є інтегративною якістю особистості, що поєднує соціальні знання, досвід та відповідальність, які забезпечують особистості успішність у соціумі.

Таким чином, аналіз сутнісних характеристик структурних компонентів професійної зрілості спеціаліста соціономічного напрямку дозволяє нам припустити, що розглядаючи особистісну, соціальну та академічну зрілість у ролі інтегративних якостей спеціаліста соціономічного напрямку, ми можемо допустити, що «професійна зрілість» є об'єднуючою якісною характеристикою, загальною ідеєю, яка охоплює частини цілого з актуалізацією якісної своєрідності такого об'єднання. Іншими словами, як вид категорії «зрілість», професійна зрілість є вищим рівнем змістовно-значеннєвої єдності особистісних, академічних, соціальних якостей, а також виступає інтегральним критерієм їхньої сформованості. У цьому випадку професійна зрілість, як спільність інтегративних якостей особистості, є всеохоплюючою, всебічною та всепроникною данністю, що зводить сукупного носія на вищі рівні досягнень на певному етапі його життєдіяльності – етапі навчання у ВНЗ.

Уведення поняття «професійна зрілість спеціаліста соціономічного напрямку» виправдано тим, що відображає принципово нове явище, не позначене використаними у психологічній науці поняттями, які передбачають діалектичне розуміння професійної зрілості спеціаліста соціономічного напрямку, як цілісної системи, що постійно розбудовується та складається з відносно самостійних підсистем (особистісна, академічна, соціальна зрілість) у повноті їхніх структурних та якісних характеристик, взаємозалежних та взаємозумовлених цільовою, функціональною, змістовною детермінантою, орієнтованою на цілісний розвиток студента у процесі професійної підготовки.

Підґрунтям для інтеграції в структурі професійної зрілості трьох інтегративних компонентів (особистісної, академічної та соціальної зрілості) є особистість майбутнього спеціаліста соціономічного напрямку, як інтегративної мети його професійної підготовки, що виступає у ролі організаційно-управлінського центру,

який забезпечує успішну самореалізацію у професійній та соціальній дійсності.

Професійна зрілість у ролі процесуального явища і розглянута за логікою процесу інтеграції, припускає збільшення обсягу, частоти, інтенсивності взаємодії між елементами системи, досягнення більш високого ступеня цілісності, стійкості, автономії та ефективності дій, що проявляється у підвищенні якості, рівня підготовленості студента до рівня зрілості на етапі навчання у ВНЗ. З погляду об'єднуючої результативності (інтеграція, як результат), зростає стан гармонійної врівноваженості, впорядкованого функціонування частин цілого. Як процесуальне явище в часі (часовий аспект), професійна зрілість динамічна, рухлива, має етапи, а як багатомірний стан – взаємозалежна та взаємозумовлена попередніми та наступними етапами життєдіяльності особистості. Функціональна сутність інтегративної зрілості особистості полягає в тому, що вона є системотворчим чинником життєдіяльності та професійної підготовки студента, основою його особистісного, професійного та соціального розвитку, саморозвитку, надає студенту можливість здійснювати вибір більше оптимальних варіантів розв'язання проблем у процесі життєдіяльності.

Професійна зрілість, реалізуючи соціальну функцію, забезпечує суб'єкту можливість успішно інтегруватися в життя людських співтовариств, визначає високий соціальний статус. Забезпечуючи функцію гармонізації, інтегративного співвідношення та амбівалентності видів професійної діяльності, професійна зрілість дозволяє визначити аспекти прямого та опосередкованого актуального, латентного впливу на соціальне оточення.

Інструментальна функція професійної зрілості проявляється у високому рівні індивідуалізованої професійної діяльності. Вона є основною складовою освітньо-виховного процесу, а тому зумовлює специфіку змісту цього процесу, орієнтуючи його на цілеспрямоване формування соціальних-професійно значущих властивостей у цілісності. Також вона виконує розвивальну функцію, що проявляється у прагненні студента до самовдосконалення, самореалізації, передбачає підготовленість до реалізації самоактуалізаційного шляху розвитку особистості.

Як якість особистості, професійна зрілість дозволяє структурувати, регулювати та керувати внутрішньою та зовнішньою власною життєдіяльністю, зберігати психологічну рівновагу. Вона передбачає стійку мотиваційно-ціннісну професійну спрямованість та соціальну готовність до виконання багатопрофільної професійної діяльності.

Професійна зрілість формується продовж усього життя людини, за певних історичних та соціокультурних умов. Вона не має чітко окреслених вікових меж, тому що залежить від соціальних, психолого-педагогічних умов, філогенетичного розвитку особистості. Якщо початок зрілості розуміти як час, коли природні сили призводять організм з біологічної точки зору до рівня стабілізації, а з психічної та соціальної – до

рівня автономності, індивідуальності та суб'єктності, то період навчання у ВНЗ є більш успішним періодом становлення професійної зрілості.

Розуміння професійної зрілості у ролі якості особистості пов'язано з такими якісними характеристиками, як: активна життєва позиція, прагнення до саморозвитку, світоглядна та моральна відповідальність, самостійність, здатність до здійснення предметно-практичної діяльності. Професійна зрілість – це стан, на який спрямовано прагнення особистості, що задовольняють її потреби. За такого підходу, цінністю можуть бути академічні знання, професійна діяльність, соціальна відповідальність.

Як інтегральна цінність, професійна зрілість дозволяє особистості адекватно оцінювати об'єкти та явища навколишнього соціуму; успішно реалізувати себе у практичній діяльності (як спеціаліста соціономічного напрямку). Ми розглядаємо професійну зрілість як етап розвитку особистості студента, що характеризується вищими досягненнями в особистісному, академічному та соціальному розвитку, які становлять системотворче ядро професійно значущих якостей, а також є показником готовності особистості до самореалізації у професійній діяльності.

Професійна зрілість, як психологічне новоутворення, відображає такі системні властивості: *соціально-психологічна спрямованість, стійка мотивація у вибраній професії, мотивація високих досягнень у вибраній професії, що проявляються залежно від залучення студента у системи діяльності*. Професійна зрілість, як психологічна характеристика, відтворює здатність особистості до творчого перетворення самої себе, інших людей, дійсності та соціуму. Професійна зрілість, як психологічна категорія, зумовлена якісними характеристиками, що містять такі індивідуальні властивості особистості, як: *професійна самосвідомість* (про себе, як професіонала); *творчий потенціал* (комплекс унікальних здібностей особистості); *інтегративні аспекти самості* (самовизначення, самоврядування, самовдосконалення); *проактивність* та *цілеспрямованість* (філософія життя, світогляд, заснований на певній системі цінностей); *особистісний досвід* (досвід осмисленої рефлексованої поведінки у світі, ціннісні орієнтації), *потреба в саморозвитку та самореалізації*, позитивна «Я-концепція», що відображають психологічну готовність студента до самовираження й самореалізації в багатопрофільній практичній діяльності.

Характеристики професійної зрілості визначаються якостями особистості, як суб'єкта предметної, професійної діяльності, що містять соціальні якості особистості: соціально-психологічну спрямованість, професійну компетентність.

Таким чином, процес становлення професійної зрілості особистості студента ми розглядаємо в єдності та цілісності особистісної, діяльнісної основ,

керуючись положеннями психологічної закономірності єдності свідомості та діяльності, обґрунтованої С. Рубінштейном, а також науково-теоретичними висновками Б. Ананьєва, який зазначає, що, відображаючи та засвоюючи у процесі діяльності зовнішній світ, людина творить внутрішній світ, який спрямовує, регулює, активізує її діяльність.

Якщо психолого-педагогічний процес ми розглядаємо як процес впливу на особистість з метою розвитку певних якостей, то «усусупління» – як процес соціалізації особистості, «під час якого людина з певними біологічними задатками набуває якостей, необхідних для життєдіяльності у суспільстві» [8].

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні загальних передумов формування професійної зрілості фахівців різних напрямів професійної діяльності.

Використані літературні джерела

1. *Ананьев Б. Г.* Человек как предмет познания [Текст] / Б. Г. Ананьев // Ленингр. ордена Ленина гос. ун-т им. А. А. Жданова, Фак. психологии. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. – 339 с.

2. *Асмолов А. Г.* Личность: психологическая стратегия воспитания [Текст] / А. Г. Асмолов // Образование. – 2002. – № 1. – С. 17–32.

3. *Завалишина Д. Н.* Профессиональное развитие и профессиональное мышление [Текст] / Д. Н. Завалишина // Вестник Балтийской педагогической академии. – СПб.: Изд-во БПА, 1998. – Вып. 18. – С. 71–75.

4. *Климов Е. А.* Психология профессионала [Текст] / Е. А. Климов. – М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: «МОДЭК», 1996. – 400 с.

5. *Кун М.* Эмпирическое исследование установок личности на себя [Текст] / М. Кун, Т. Макпарланд; под ред. Г. М. Андреевой, Н. Н. Богомоловой, Л. А. Петровской // Современная зарубежная социальная психология. – М.: Изд-во МГУ, 1984.

6. Моральна свідомість та самосвідомість особистості [Текст]: монографія / за ред. проф. М. В. Савчина, доц. І. М. Галяна. – Дрогобич, 2009. – 288 с.

7. *Моросанова В. И.* Стилевая саморегуляция поведения человека [Текст] / В. И. Моросанова, Е. М. Коноз // Вопросы психологии. – 2000. – № 2. – С. 118–127.

8. Формирование мотивации профессионального самоопределения практического психолога [Текст]: материалы IV Всероссийской конференции // Качество педагогического образования: молодой учитель. – Тула: Изд-во ТГПУ им. Л. Н. Толстого, 2003. – С. 299–304.

9. *Чебышев Н.* Высшая школа XXI века: проблема качества [Текст] / Н. Чебышев, В. Каган // Высшее образование в России, 2000. – № 1. – С. 19–26.